

การพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา
อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์
Brand and Packaging Development of the Elderly Group at Kham Konta
Community, SaiMun District, Yasothon Province in order to increase
Creative Economic Competence

อนันต์ สุนทรามธากุล^{1*} ภิมภีมล ปรมัตถ์วรโชติ² ฐิติพร อุ๋นใจ³ วันวิสา มากดี⁴

^{1,2,3,4} คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Anan Suntramethakul^{1*} Pimvimol Poramatworachote² Thitiphon Unchai³ Wunwisa Makdee⁴

Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University

*Corresponding Author E-mail: anan.s@ubru.ac.th

(Received: 9 October, 2020; Accepted: 17 February, 2021)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร 2) เพื่อพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร และผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสนทนากลุ่มจากกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา จำนวน 25 ราย และแบบสอบถามโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มทดลองที่เป็นผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี จำนวน 100 ราย และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย 1) ความต้องการในการพัฒนาตราสินค้าของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร พบว่า ชุมชนมีความต้องการตราสินค้า โดยใช้ชื่อว่า “แม่สมหมาย” สีของตราสินค้า คือ สีส้มและสีแดง ควรสื่ออารมณ์ถึงอาหารและของฝากที่ทำมาจากปลา เอกลักษณ์เฉพาะของตราสินค้า คือ ปลาตะเพียน และชุมชนมีความต้องการบรรจุภัณฑ์ ที่สามารถเปิดบรรจุภัณฑ์ได้สะดวก ถือรับประทานได้ทันที จัดเก็บง่าย มีน้ำหนักเบา มีความคงทนช่วยถนอมอายุของสินค้า และเปิดและปิดบรรจุภัณฑ์ได้ตลอดเวลา 2) ผลการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ พบว่า ตราสินค้าแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของปลาตะเพียนที่เป็นเอกลักษณ์ของสินค้า มีสีส้มและสีแดง ผลการพัฒนาบรรจุภัณฑ์มี 2 ประเภท คือ ถุงฟรอยชิปล็อกด้านหน้าใส และกระปุกพลาสติกฝาเกลียวสีดำ

คำสำคัญ: การพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ ความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ กลุ่มผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the need of brand and packaging development for the elderly group in Kham Konta community, SaiMun district, Yasothon province 2) to develop brand and packaging of the elderly group in Kham Konta community, SaiMun district, Yasothon province, in order to increase creative economic competence. The population of this research was the elderly group in Kham Konta community, SaiMun district, Yasothon province and consumers in Ubon Ratchathani municipality. The research tools were focus groups and questionnaires. The sample groups selected for this study were 25 cases from elderly group and 100 cases from consumers in Ubon Ratchathani municipality. The statistics used for data analysis were descriptive analysis.

The research found that (1) there was a high demand for brand development of the elderly group in Kham Konta community, SaiMun district, Yasothon province. Under "Mae Som Mhai" brand, it contains both orange and red color and it was convey that food and souvenirs were produced from fish. The identity of the brand is carp fish and packaging requirements that can easily open the packaging Can be eaten immediately, easy to store, lightweight, durable, helps to preserve the life of the product and open and close the packaging at any time. (2) the results of brand and packaging development for the elderly group in Kham Konta community, SaiMun district, Yasothon province in order to increase creative economic competence found that the brand represents the unique symbol of carp fish which available in orange and red colors. There were 2 types of packaging development including zip lock bags with translucent front and plastic jar with black screw cap.

Keywords: Brand and Packaging Development, Creative Economic Competence, Elderly Group

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีสถิติประชากรผู้สูงอายุเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี จากสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2561 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2561) พบว่าประชากรผู้สูงอายุไทย ในปี พ.ศ. 2561 มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ ตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไป 7.6 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 11.5 ของประชากรทั้งหมด และการคาดประมาณปี พ.ศ. 2568 จำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็น 14.9 ล้านคนหรือคิดเป็น 2 เท่าของประชากรสูงอายุและในปี พ.ศ. 2573 จะเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 17.8 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 25 ของประชากรไทยทั้งประเทศ ทำให้สังคมไทยเข้าสู่ภาวะประชากรสูงอายุแบบไม่ทันตั้งตัว เพราะในอดีตเมื่อปี พ.ศ. 2543 นั้นมีจำนวนผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 9.5 เท่านั้น แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงและเพิ่มขึ้นสูงอย่างต่อเนื่อง (สุรพล ชยกพ, 2552) โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนผู้สูงอายุ มีแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม และไม่มีการศึกษา ขาดการเตรียมตัวเข้าสู่ผู้สูงอายุ อีกทั้งความเสื่อมของร่างกาย ทำให้

ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านสุขภาพและจิตใจ (ชุดิเดช เจียนดอน และคณะ, 2554) ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจการเมือง การศึกษา สังคม และวัฒนธรรมของประเทศที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งถูกทอดทิ้งหรือมีภาระต้องดูแลบุตรหลานเนื่องจากผู้ปกครองไปทำงานที่อื่น จึงเกิดปัญหารายจ่ายที่เพิ่มขึ้นรวมถึงการไม่มีอาชีพรองรับหากไม่ได้ประกอบอาชีพหลักแล้ว ก็จะทำให้ว่างงานทำให้ไม่มีรายได้เลี้ยงครอบครัวและตนเองเมื่อหลังจากเกษียณอายุ ฉะนั้นการที่จะให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตในบั้นปลายได้อย่างมีความสุขทั้งภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาผู้สูงอายุที่มีอัตราการเพิ่มอย่างต่อเนื่อง หรือการแก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งตนเองให้ได้รับโอกาสในการศึกษา และการบริการทางสังคมอย่างทั่วถึง ตลอดจนการพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนต่าง ๆ สามารถพึ่งตนเองได้

ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร จากการลงพื้นที่ชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านการสร้างตราสินค้าและความสำคัญของบรรจุภัณฑ์ รวมถึงการพัฒนาด้านการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์และดำเนินธุรกิจของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย การสร้างอาชีพให้กับผู้สูงอายุ รวมถึงส่งเสริมให้ชุมชนนำอัตลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้มีคุณภาพ ดังนั้น ในการพัฒนาอาชีพของผู้สูงอายุในชุมชน ผู้ที่นำจะเข้าใจถึงบริบทในชุมชนได้มากที่สุด และคงไม่พ้นผู้ที่เกี่ยวข้องภายในชุมชนเอง ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และ 12 ได้มุ่งเน้นการพัฒนาคนโดยแก้ไขปัญหาความยากจน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ซึ่งหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง หากจะมีการส่งเสริมพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือของผู้นำชุมชน เพื่อสร้างแรงจูงใจนำไปสู่การพัฒนาและการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างเข้มแข็ง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับบริบทและภูมิปัญญาของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มฯ ตลอดจนส่งเสริมความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพของชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธรอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

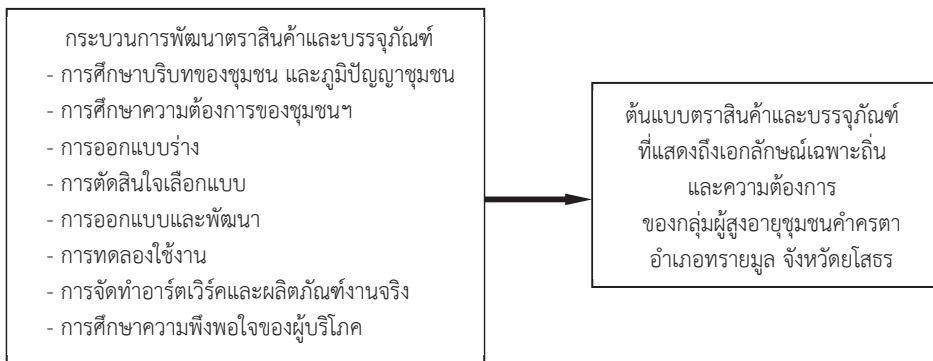
1. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร
2. เพื่อพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

กรอบแนวความคิดการวิจัย

การพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เป็นการดำเนินงานที่ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยมีตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย (อมรรัตน์ บุญสว่าง, 2559) ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ กระบวนการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ ประกอบด้วย การศึกษาบริบทของชุมชนและภูมิปัญญาชุมชน การศึกษาความต้องการของชุมชนการออกแบบร่างการตัดสินใจเลือกแบบการออกแบบและพัฒนา การทดลองใช้งาน การจัดทำอาร์ตเวิร์คและผลิตภัณฑ์งานจริง และการศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภค

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ต้นแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา โดยแสดงกรอบแนวความคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

1.1 การศึกษาความต้องการในการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร โดยวิธีการสุ่มตัวอย่าง การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงอาสาสมัครเข้าร่วมกลุ่ม จำนวน 25 ราย โดยการใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

1.2 เพื่อพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เมื่อสร้างตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์เรียบร้อยแล้วนำไปให้ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี ประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้จำนวน 100 ราย การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ ชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อหาความต้องการในการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการออกแบบและพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร

3.2 การพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างตราสินค้าผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ของกลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารจากเนื้อสัตว์จังหวัดอุบลราชธานี ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร

3.3 แบบสอบถามโดยสอบถามจากผู้บริโภคในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธรเป็นแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ ได้ค่าความเชื่อมั่น .96 โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล ตอนที่ 2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร ได้แก่ ด้านตราสินค้า ด้านบรรจุภัณฑ์ และด้านฉลากบรรจุภัณฑ์

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนาจะใช้การหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการในการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร โดยการสนทนากลุ่มของผู้ประกอบการ จำนวน 25 ราย สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีประเด็นที่สำคัญดังนี้

1.1 ความต้องการในการพัฒนาตราสินค้า พบว่า ชุมชนมีความต้องการตราสินค้าที่สื่อถึงผลิตภัณฑ์ปลาหมึกของชุมชนคำครตา อำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร ทั้งนี้ชุมชนได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากปลาหมึก จากการสนทนากลุ่มชุมชนจะมีการพัฒนาปลาหมึกเป็นปลาหมึกทอดสมุนไพร ที่เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ปลาหมึกของชุมชน คือ ปลาตะเพียนอินทรีย์ ทั้งนี้จึงได้มีการศึกษาความต้องการเพื่อการสร้างตราสินค้าให้กับชุมชน โดยมีประเด็นที่สำคัญดังนี้ 1) ชื่อตราสินค้า โดยใช้ชื่อว่า “แม่สมหมาย” เนื่องจากชุมชน มีการรวมกลุ่มเพาะเลี้ยงแปรรูปปลาตะเพียนอินทรีย์บ้านคำครตา โดยมีชื่อตราสินค้าของชุมชนอยู่แล้วก็คือ ปลาหมึก “แม่สมหมาย” โดยเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคโดยทั่วไป ดังนั้นจากการสนทนากลุ่ม จึงได้มีการตกลงจากสมาชิกกลุ่มกันว่า ยังคงใช้ชื่อผลิตภัณฑ์แม่สมหมายเหมือนเดิม และควรมีการปรับตราสินค้าให้เพิ่มเอกลักษณ์และมีความน่าสนใจมากขึ้น 2) สีของตราสินค้า คือ เนื่องจากผลิตภัณฑ์เป็นปลาหมึก และสีของตราสินค้ากลุ่มตัวเดิมเป็นสีส้ม ดังนั้น กลุ่มจึงตกลงกันว่าจะยังคงสีหลักของตราสินค้าเป็นสีส้ม และเพิ่มสีที่ให้น่าสนใจมากขึ้นคือ สีแดง ซึ่งเป็นสีที่แสดงให้เห็นถึงความอยากอาหาร รสจัด ดังนั้นสีที่ใช้ในการออกแบบตราสินค้า คือ สีส้ม และสีแดง 3) การสื่ออารมณ์ของตราสินค้า คือ ควรสื่ออารมณ์ให้เห็นถึงว่าสินค้า อาหารและของฝากที่ทำมาจากปลาที่สามารถซื้อไปรับประทานเองหรือซื้อเป็นของฝากจากอำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร 4) ความหมายของตราสินค้า โดยต้องแสดงให้เห็นถึงสินค้าที่ทำมาจากปลาหมึก โดยวัตถุดิบหลักก็คือปลาตะเพียนอินทรีย์ ที่เลี้ยงด้วยพืชออแกนิคของชุมชน ซึ่งสามารถซื้อไปรับประทานได้ทันที หรือสามารถซื้อเป็นของฝากจากอำเภอยายมูล จังหวัดยโสธร และ 5) เอกลักษณ์เฉพาะของตราสินค้า คือ ปลาตะเพียนอินทรีย์ ที่เป็นวัตถุดิบหลัก

1.2 ความต้องการบรรจุภัณฑ์ของชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร โดยมีประเด็นที่สำคัญ ดังนี้ 1) การถ่ายเทสินค้า โดยบรรจุภัณฑ์ควรสามารถเปิดบรรจุภัณฑ์ได้สะดวก ง่ายแก่การนำปลาสดมาปรุงอาหารรับประทาน เช่น เป็นถุงซิปล็อค เป็นกระปุก เป็นต้น 2) การจัดเก็บ บรรจุภัณฑ์ต้องสามารถตั้งโชว์สินค้าได้ จัดเก็บง่าย สามารถจัดเก็บไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ได้สะดวก มีน้ำหนักเบา 3) ความคงทนการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ควรเลือกบรรจุภัณฑ์สามารถเปิดและปิดได้ตลอดเวลา ต้องมีความคงทนช่วยถนอมอายุของสินค้า และรูปทรงของสินค้า โดยเฉพาะภายหลังการเปิดบรรจุภัณฑ์ 4) ความสะดวกในการถือ โดยควรเลือกบรรจุภัณฑ์ที่ต้องง่ายต่อการถือ น้ำหนักไม่มาก สามารถถือรับประทานได้ทันที 5) การเปิดและปิด โดยบรรจุภัณฑ์จะต้องสามารถเปิดปิดบรรจุภัณฑ์ได้ตลอดเวลา เนื่องจากเป็นของที่รับประทานเล่นได้ รับประทานเป็นกับข้าวได้ เมื่อทานไม่หมดก็สามารถเปิด-ปิดได้ตลอดเวลา 6) หลังการใช้/การใช้ซ้ำ โดยการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ควรเลือกบรรจุภัณฑ์สามารถใช้ซ้ำได้ไปสะดวก และยังสามารถนำบรรจุภัณฑ์กลับมาใช้ใหม่ได้ และ 7) การกำจัด โดยบรรจุภัณฑ์จะต้องสามารถสะดวกต่อการทิ้ง ไม่เปลืองพื้นที่ และสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้เพื่อเป็นการลดขยะ

2. ผลการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การพัฒนาตราสินค้าของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร โดยนำเอาผลจากความต้องการของกลุ่มฯ มาเป็นแนวทางในการออกแบบตราสินค้า ได้แบบร่างตราสินค้าเพื่อให้ผู้ประกอบการนำไปคัดเลือกแบบร่างตราสินค้าที่เหมาะสมและสวยงาม มีเอกลักษณ์ ตามที่กลุ่มฯ ต้องการ จำนวน 5 แบบร่าง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ตราสินค้าของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร แบบร่างที่ 1-5

ผลการตัดสินใจเลือกตราสินค้ากลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร พบว่า สมาชิกในกลุ่มฯ การตัดสินใจเลือกแบบร่างที่ 4 เนื่องจากตราสินค้าแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของปลาตะเพียนที่เป็นเอกลักษณ์ของสินค้ามีสีส้มและสีแดง ชุมชนมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้ตราสินค้ามีความ

เหมาะสม สวยงาม และมีเอกลักษณ์มากยิ่งขึ้น โดยให้เพิ่มคำว่า ปลาต้มทอดสมุนไพร ลงไปในโลโก้ เมื่อมีการนำไปใช้ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์สินค้า ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ตราสินค้าของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร

2.2 ผลการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร โดยนำเอาผลจากการต้องการของกลุ่มฯ มาเป็นแนวทางในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ได้รูปแบบบรรจุภัณฑ์เป็น 2 ประเภท คือ แบบถุงซิปล็อค และแบบกระปุก ดังนี้

แบบถุงพอยซิปล็อคด้านหน้าใส สีของถุงเป็นสีเงิน เนื่องจากบรรจุภัณฑ์ มีความคงทน ราคาไม่แพง สามารถตั้งโชว์ให้เห็นตัวสินค้าอย่างชัดเจน รูปทรงมีความสวยงาม สะดวกในการเปิด-ปิด ใช้งานได้หลายครั้ง ไม่เปียกน้ำทนต่อสภาพอากาศ ขนส่งได้ง่าย ไม่เสื่อมสภาพเร็ว ปกป้องสินค้าได้เป็นอย่างดี โดยของซิปล็อค มี 2 ขนาด คือ 1) ขนาดกว้าง 12 เซนติเมตร สูง 20 เซนติเมตร ปริมาณ 60 กรัม และ 2) ขนาดกว้าง 15 เซนติเมตร สูง 22 เซนติเมตร ปริมาณ 120 กรัม โดยได้มีการพัฒนาฉลากบรรจุภัณฑ์ให้มีความเหมาะสมและสวยงาม ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ต้นแบบฉลากถุงซิปล็อค

แบบกระปุกพลาสติก ฝาเกลียวสีดำ เนื่องจากเป็นบรรจุภัณฑ์ที่มีความสวยงาม คงทนมีน้ำหนักเบา เหมาะสมแก่การนำไปเป็นของฝาก และกระปุกยังสามารถนำกลับไปใช้ใหม่ได้ โดยเลือกขนาดบรรจุภัณฑ์ 2 ขนาด คือ 1) ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 8 เซนติเมตร สูง 8.5 เซนติเมตร บรรจุสินค้าขนาด 120 กรัม 2) ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 7.5 เซนติเมตร สูง 13 เซนติเมตร บรรจุสินค้าขนาด 240 กรัม โดยได้มีการพัฒนาฉลากบรรจุภัณฑ์ให้มีความเหมาะสมและสวยงาม ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ต้นแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ชนิดกระปุกฝาเกลียว

2.3 ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร ซึ่งผู้วิจัยสามารถเก็บแบบสอบถาม จำนวน 100 ราย โดยมีผลการวิจัยดังนี้

ปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามในการศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจากจำนวนทั้งหมด 100 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 59.00 รองลงมาเป็นเพศชาย ร้อยละ 41.00 ส่วนใหญ่มีอายุ 25 – 40 ปี ร้อยละ 47.00 รองลงมา อายุไม่เกิน 25 ปี ร้อยละ 26.00 ส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด ร้อยละ 43.00 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 32.00 ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ

57.00 รองลงมามีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 28.00 ส่วนใหญ่มีอาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ/ข้าราชการ ร้อยละ 26.00 รองลงมาเป็นนักเรียน/นักศึกษา ร้อยละ 24.00 และส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000 - 20,000 บาท ร้อยละ 33.00 รองลงมามีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 25.00

การวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์

ความพึงพอใจต่อตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์	ระดับความพึงพอใจ		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านตราสินค้า			
1.1 มีเอกลักษณ์ สร้างความแตกต่างให้ผลิตภัณฑ์	4.29	.70	มาก
1.2 ตราสินค้ามีความสวยงาม	4.31	.71	มาก
1.3 ตราสินค้าสื่อถึงตัวสินค้าได้อย่างชัดเจน	4.38	.81	มาก
1.4 ตราสินค้ามีความโดดเด่น น่าสนใจ	4.42	.68	มาก
1.5 มีความเป็นสากล เป็นที่ยอมรับ	3.92	.71	มาก
1.6 ตราสินค้ามีความน่าเชื่อถือ	4.07	.73	มาก
รวม	4.23	.65	มาก
2. ด้านบรรจุภัณฑ์			
2.1 สามารถปกป้องรักษาสินค้าได้เป็นอย่างดี	4.25	.73	มาก
2.2 สามารถมองเห็นตัวสินค้าภายในบรรจุภัณฑ์ได้ชัดเจน	4.32	.72	มาก
2.3 บรรจุภัณฑ์สะดวกในการรับประทาน	4.45	.71	มาก
2.4 บรรจุภัณฑ์มีความเหมาะสมในการบรรจุอาหาร	4.38	.64	มาก
2.5 เปิดรับประทานและจัดเก็บส่วนที่เหลือได้ง่าย	4.36	.68	มาก
2.6 รูปแบบบรรจุภัณฑ์สวยงาม สร้างความประทับใจ	4.41	.73	มาก
2.7 บรรจุภัณฑ์เหมาะแก่การซื้อไปเป็นของฝาก	4.35	.71	มาก
2.8 บรรจุภัณฑ์ทำจากวัสดุที่มีความคงทน	4.17	.70	มาก
2.9 บรรจุภัณฑ์สามารถขนส่งได้สะดวก และประหยัด	4.34	.71	มาก
รวม	4.34	.63	มาก
3. ด้านฉลากบรรจุภัณฑ์			
3.1 ฉลากมีรูปแบบและสีสันสวยงาม น่าสนใจ	4.48	.73	มาก
3.2 ฉลากแสดงชื่อตราสินค้าได้อย่างชัดเจน	4.21	.72	มาก
3.3 แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ สร้างความแตกต่าง	4.43	.73	มาก
3.4 บอกถึงจุดเด่นของผลิตภัณฑ์	4.25	.74	มาก

ความพึงพอใจต่อตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์	ระดับความพึงพอใจ		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
3.5 ให้รายละเอียดของข้อมูลสินค้าได้ครบถ้วน	4.42	.71	มาก
รวม	4.36	.52	มาก
ภาพรวมทั้งฉบับ	4.31	.42	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.31$) เรียงลำดับรายด้านจากระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ฉลากบรรจุภัณฑ์ ($\bar{X} = 4.36$) ด้านบรรจุภัณฑ์ ($\bar{X} = 4.34$) และด้านตราสินค้า ($\bar{X} = 4.23$) ตามลำดับ สามารถนำเสนอเป็นรายด้าน ดังนี้

1. ด้านตราสินค้า โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$) เรียงลำดับจากข้อรายการที่อยู่ในระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ ตราสินค้ามีความโดดเด่น น่าสนใจ ($\bar{X} = 4.42$) ตราสินค้าสื่อถึงตัวสินค้าได้อย่างชัดเจน ($\bar{X} = 4.38$) และตราสินค้ามีความสวยงาม ($\bar{X} = 4.31$) ตามลำดับ

2. ด้านบรรจุภัณฑ์ โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.34$) เรียงลำดับจากข้อรายการที่อยู่ในระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ บรรจุภัณฑ์สะดวกในการรับประทาน ($\bar{X} = 4.45$) รูปแบบบรรจุภัณฑ์สวยงาม สร้างความประทับใจ ($\bar{X} = 4.41$) และบรรจุภัณฑ์มีความเหมาะสมในการบรรจุอาหาร ($\bar{X} = 4.38$)

3. ด้านฉลากบรรจุภัณฑ์ โดยภาพรวมแล้วมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.36$) เรียงลำดับจากข้อรายการที่อยู่ในระดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับ ดังนี้ ฉลากมีรูปแบบและสีสันสวยงาม น่าสนใจ ($\bar{X} = 4.48$) แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ สร้างความแตกต่าง ($\bar{X} = 4.43$) และให้รายละเอียดของข้อมูลสินค้าได้ครบถ้วน ($\bar{X} = 4.42$)

สรุปการวิจัย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้สูงอายุ ชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร เพื่อเพิ่มความสามารถทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้

1. ผลการพัฒนาตราสินค้ากลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครตา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร พบว่า ชุมชนมีความต้องการตราสินค้าที่สื่อถึงผลิตภัณฑ์ปลาสามของชุมชนคำครตา ที่ชุมชนได้พัฒนาผลิตภัณฑ์จากปลาสาม ตราสินค้าแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของสินค้าที่ทำมาจากปลาตะเพียน โดยเน้นที่สีส้มและสีแดง เพื่อให้ตราสินค้ามีความเหมาะสม สวยงาม และมีเอกลักษณ์มากยิ่งขึ้น โดยให้เพิ่มชื่อสินค้าเข้าไปด้วยในโลโก้คือ ปลาสามทอดสมุนไพร เมื่อมีการนำไปใช้ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์สินค้า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประชิด ทิณบุตร และคณะ (2559) ศึกษาเรื่อง การออกแบบพัฒนาตราสัญลักษณ์และรูปลักษณ์บรรจุภัณฑ์เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สำหรับผลิตภัณฑ์สุขภาพและความงามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดชัยนาท พบว่า การออกแบบตราสินค้า ควรสื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชนและตัวสินค้า และมีความสวยงาม โดดเด่น น่าสนใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ บัญชา จุลกุล (2561) การพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ เพื่อส่งเสริมการขาย กรณีศึกษา

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลรางแดง อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา พบว่า การออกแบบตราสินค้าควรพัฒนารูปแบบให้มีความทันสมัยและความสวยงามแต่ยังคงเอกลักษณ์ของชุมชน แสดงถึงตัวตนของชุมชน และสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kolegija (2018) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาภาพลักษณ์ตราสินค้า พบว่า การพัฒนาตราสินค้าขึ้นอยู่กับความเป็นเอกลักษณ์ และลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์ ธุรกิจที่มีตราสินค้าที่ดีจะสามารถขายผลิตภัณฑ์ได้ในราคาสูงกว่าคู่แข่ง รวมทั้งภาพลักษณ์ของตราสินค้าที่ดีจะช่วยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ผลการพัฒนาบรรจุภัณฑ์กลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธรคือ มีการนำเสนอรูปแบบบรรจุภัณฑ์เป็น 2 ประเภทคือ 1) ถุงพรอยชิปล็อคด้านหน้าใส สีของถุงเป็นสีเงิน เนื่องจากบรรจุภัณฑ์มีความคงทน ราคาไม่แพง สามารถตั้งโชว์ให้เห็นตัวสินค้าอย่างชัดเจน รูปทรงมีความสวยงาม สะดวกในการเปิด-ปิด ใช้งานได้หลายครั้ง ไม่เปื่อยน้ำทนต่อสภาพอากาศ ขนส่งได้ง่าย ไม่เสื่อมสภาพเร็ว ปกป้องสินค้าได้เป็นอย่างดี และ 2) กระปุกพลาสติก ฝาเกลียวสีดำ เนื่องจากเป็นบรรจุภัณฑ์ที่มีความสวยงาม คงทน มีน้ำหนักเบา เหมาะสมแก่การนำไปเป็นของฝาก และกระปุกยังสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดร.ณิ มูเก็ม (2560) ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาบรรจุภัณฑ์น้ำพริกกุ้งเสียบ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปริง จังหวัดพังงา พบว่า บรรจุภัณฑ์ควรป้องกันไม่ให้สินค้าเสื่อมสภาพหรือเสียหายเหมาะกับอาหาร มีขนาดที่เหมาะสม เปิด-ปิดได้สะดวก ง่ายต่อการใช้งาน รูปแบบหรือรูปทรงที่สวยงาม โดดเด่น บรรจุภัณฑ์ของสินค้าตรงตามมาตรฐานสากลเชิงการค้า สามารถจัดวางได้เหมาะสมกับชั้นวางสินค้า ทำจากวัสดุที่เหมาะสมต่อการเก็บรักษาเหมาะสำหรับมอบเป็นของขวัญของที่ระลึก และบรรจุภัณฑ์ของสินค้าบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของสินค้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ Adiyanto, Jatmiko & Erni (2019) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการออกแบบบรรจุภัณฑ์อาหารตามแนวทางวิศวกรรมคั้นไซ พบว่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ตามความคาดหวังของผู้บริโภค ควรมีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มีสีสันและเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ มีรายละเอียดข้อมูลของผลิตภัณฑ์ที่ครบถ้วน ขนาดบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม ลวดลายสวยงาม และสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Khuong and Tran (2018) ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบขององค์ประกอบบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์ต่อภาพลักษณ์ตราสินค้าและการสนใจซื้อ: การศึกษาบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ชาทุกลอง พบว่า การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ควรใช้รูปภาพที่สะดุดตาและสีสันสดใส การออกแบบรูปทรงบรรจุภัณฑ์ที่ดี ใส่ข้อมูลลงผลิตภัณฑ์อย่างครบถ้วน และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ง่ายต่อการเปิดและปิด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำวิจัยครั้งนี้

1. หน่วยงานภาครัฐ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 7 และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการนำเอาผลงานที่เกิดขึ้นจากการสร้างตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ส่งเสริมและต่อยอด เพื่อพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุชุมชนคำครดาให้มีศักยภาพ เช่น ส่งเสริมการจดทะเบียน การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้า การสร้างมาตรฐานตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มฯ เพื่อให้เกิดการยอมรับและประสิทธิภาพของสร้างตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์อย่างเป็นรูปธรรม อันส่งผลให้ผู้ประกอบสามารถแข่งขัน และปรับตัวเข้ากับรูปแบบธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2. ผู้ประกอบการชุมชน วิสาหกิจชุมชน ควรนำเอาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนมาเป็นองค์ประกอบในการสร้างตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างการรับรู้ และสร้างการยอมรับในตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยในส่วนของการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีรูปแบบที่มีความหลากหลาย รวมทั้งบรรจุภัณฑ์เพื่อการขนส่ง เพื่อเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายเหมาะสมกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

2. ควรมีการศึกษาวิจัยและสร้างสรรค์งานออกแบบพัฒนาตราสินค้าสำหรับหรับผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์หรือธุรกิจบริการอื่น ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. ควรมีศึกษาแนวทางส่งเสริมศักยภาพทางด้านธุรกิจออนไลน์ให้กับชุมชนฯ เพื่อเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันให้กับชุมชน

4. ควรมีการศึกษาการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของการผลิตสินค้าของชุมชน สู่ความเป็นสากลให้สอดคล้องกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ดี เนื่องด้วยได้รับความกรุณาให้คำแนะนำ และช่วยเหลือในแก้ไขข้อบกพร่องอย่างดียิ่ง จากคณาจารย์คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูงยิ่งมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- ชุตติเดช เจริญดอน และคณะ. (2554). คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชนบท อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัด นครราชสีมา. **วารสารสาธารณสุขศาสตร์**, 41(3), 229-239.
- ดรุณี มุแก้ม. (2560). การพัฒนารูปลักษณ์บรรจุภัณฑ์น้ำพริกกุ้งเสียบ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปริงจังหวัดพังงา. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์**, 3(2), 69-79.
- ปัญชา จุลกุล. (2561). การพัฒนาตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ เพื่อส่งเสริมการขาย กรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลรำแดง อ. สิงหนคร จ. สงขลา. ใน พิพัฒน์ ลิ้มปะนิตยาธร (บรรณาธิการ), **การประชุมวิชาการระดับชาติคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ครั้งที่ 1** (31-39). สงขลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- ประชิด ทิณบุตร และคณะ. (2559). การออกแบบพัฒนาตราสัญลักษณ์และรูปลักษณ์บรรจุภัณฑ์เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สำหรับผลิตภัณฑ์สุขภาพและความงามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดชัยนาท. **วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**, 7(1), 84-94.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2561). **สถานการณ์ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2561**. กรุงเทพฯ: ที่คิวพี.
- สุรพล ชยภพ. (2552). การพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัด **นครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อมรรัตน์ บุญสว่าง. (2559). การออกแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์เพื่อส่งเสริมสินค้าอาหารเอกลักษณ์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้. **วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร**, 13(2). 33-60.

- Adiyanto, O., Jatmiko, H. A. & Erni. (2019). Development of Food Packaging Design with Kansei Engineering Approach. **International Journal of Scientific & Technology Research**, 8(12), 1778-1780.
- Khuong, M. N. & Tran, N. T. H. (2018). The Impacts of Product Packaging Elements on Brand Image and Purchase Intention: An Empirical Study of Phuc Long's Packaged Tea Products. **International Journal of Trade, Economics and Finance**, 9(1), 8-13.
- Kolegija, V. (2018). Brand Image Development. **Eco forum**, 7(1), 1-6.